

УДК 339.9:336.7

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2025-1-3>

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ

А. І. МАСЛО

кандидат економічних наук, докторант,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. *Мета статті* полягає у визначенні впливу економічної глобалізації на сучасний стан міжнародних організованих товарних ринків. **Методика дослідження.** У дослідженні використані методи аналізу та систематизації теоретичних і практичних досліджень зарубіжних вчених щодо сутності економічної глобалізації, а також використано методи узагальнення та абстракції, аналітичного дослідження. **Результати.** Наведено тлумачення сутності економічної глобалізації та доповнено історичну еволюцію основних хвиль глобалізації упродовж останніх століть. **Практична значущість результатів дослідження** полягає в тому, що одержані результати оцінки індексів відкритості торгівлі та індексів глобалізації надають можливість визначити динаміку і вплив економічної глобалізації на розвиток міжнародних організованих товарних ринків, а також відкривають перспективи подальшого наукового пошуку і адаптації інструментів міжнародних організованих товарних ринків у вітчизняній практиці.

Ключові слова: економічна глобалізація, організовані товарні ринки, міжнародні біржі, біржова торгівля, деривативні контракти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Нині функціонування і розвиток міжнародних організованих товарних ринків відбувається в умовах нових викликів та глобальних змін економічного і соціального середовища. Вплив глобалізації на всі сфери господарської діяльності, включаючи міжнародні організовані товарні ринки, стає більш відчутним і викликає актуальність у проведенні систематичних досліджень.

Сьогодні у наукових працях багато уваги приділяється визначенню поняття економічної глобалізації та виявленню методів і інструментів для оцінки впливу глобалізації на функціонування і розвиток ринкових механізмів та їх інституційних складових.

Економічна глобалізація посилює наявний тісний зв'язок між національними економіками і потребує обробки великих обсягів інформації для проведення аналізу кон'юнктури міжнародних організованих товарних ринків.

Україна залишається ведучим гравцем у забезпеченні експорту значної кількості товарних активів, тому важливої ролі набуває вивчення шляхів мінімізації цінових ризиків в умовах глобальної невизначеності та геополітичної напруги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням теоретичних засад глобалізації та факторів, які впливають на її посилення чи послаблення присвячена значна кількість наукових праць. Дослідження глобалізації розширились наприкінці минулого століття, коли відбувся стрімкий розвиток інтернет-ресурсів та «електронізація» процесів торгівлі на організованих

або біржових товарних ринках та позабіржових. Доступ до інтернет-ресурсів і його переваги почали використовувати провідні міжнародні біржі, які забезпечують функціонування організованих товарних ринків, що підвищило їх роль і місце у світовому ціноутворенні.

Перші згадки про глобалізацію зустрічались у незначній кількості праць починаючи з 1940–1950-х років, натомість дослідженнями процесів глобалізації у академічних колах активно почали займатись у 80–90-х роках минулого століття.

Професор Гарвардської школи бізнесу Т. Левіт у своїй праці «Глобалізація ринків» 1983 року описує дане явище з економічної точки зору, трактуючи глобалізацію як економічне явище [1].

Більш глибокі дослідження глобалізації зустрічаються у працях британського соціолога Р. Робертсона. Він досить детально описав сутність глобалізації у науковій праці «Глобалізація: соціальна теорія та глобальна культура», зокрема використавши відомий вислів І. Валлерстайна і порівнявши його з «...універсалізмом через партикуляризм і партикуляризм через універсалізм» [2–3].

Д. Хелд, Е. МакГрю, Д. Голдблат і Дж. Перратон розглядають економічну глобалізацію як процес, який спрямований на інтеграцію національних та регіональних економік у глобальний ринок. Це явище включає транснаціональний рух товарних активів, інвестиційного капіталу, технологій, трудових ресурсів [4].

Дж. Харт деталізує основні засади глобалізації, спираючись на розвиток міжнародної економіки та можливості управління кризовими

факторами в умовах посилення глобальних невизначеностей [5].

Економічна глобалізація прискорила наявні процеси асиміляції та інтеграції економічних і соціальних сфер, забезпечивши як позитивні, так і негативні наслідки для ринкових учасників. Х. Джеймс описує процеси деглобалізації через виникнення глобальних кризових явищ та геополітичної нестабільності, що створює додаткові умови для застосування країнами захисту своїх національних економік, прикладом може стати BREXIT.

Узагальнюючи можна сказати, що сутність економічної глобалізації виражається через характеристику тісної взаємодії та взаємозалежності між собою національних економік, соціальних і культурних сфер функціонування суспільства, а також у можливості нарощення обсягів світової торгівлі товарами та послугами, трансферту інвестицій, інноваційних технологій, людського капіталу та інформаційних потоків.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні впливу глобалізації на функціонування і розвиток міжнародних організованих товарних ринків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасних умовах наявність тісних зв'язків між національними економіками, а також відкритість та прозорість відносин між ринковими учасниками посилились в останні десятиліття на фоні безперервних глобалізаційних процесів. У наслідок чого спостерігається зростання напруженості, нестабільності і цінової волатильності на міжнародних організованих товарних ринках.

Незважаючи на те, що глобалізація приносить як позитивні, так і негативні результати, ми погоджуємось з думкою більшості вчених у тому, що вона є невідворотним процесом, який вима-

гає його постійного оцінювання і пошуку шляхів адаптації до нових умов, викликів та ризиків.

Міжнародні організовані товарні ринки, діяльність яких представлена через біржові майданчики, сьогодні є провідними у відображенні поточного стану товарних та фінансових ринків і являються центрами у прийнятті управлінських рішень з метою мінімізації наслідків цінових коливань та забезпеченні ефективного перерозподілу інвестиційного капіталу.

Необхідно відмітити, що вплив глобалізації виражається через інтернаціоналізацію й об'єднання національних економік. На нашу думку, процеси глобалізації відбувались певними етапами і залежали від багатьох факторів, пов'язаних з економічним зростанням на світових ринках. Основними складовими компонентами, які відображають глобалізаційні процеси є: політичні, соціальні, економічні і екологічні (рис. 1) [2–3].

Процеси глобалізації базуються на кількох твердженнях, основне з яких полягає в тому, що цілісна глобальна система не має зводитись або розглядатись тільки через призму індивідуума чи одного ринкового учасника, а лише в інтегрованій системі й тісному взаємозв'язку. У контексті аналітичного дослідження міжнародних організованих товарних ринків можна описати це, як сукупну систему великої кількості суб'єктів ринку, яка існує у результаті інтеграційних зв'язків і носить важливе значення для забезпечення ліквідності біржової торгівлі [1; 3].

Глобалізація впливає на міжнародну торгівлю через лібералізацію торговельної політики, зниження тарифів, налагодження вільного потоку товарів і послуг. Фінансова інтеграція передбачає акумуляцію і трансферт інвестиційного капіталу, а також характеризується багатофункціональністю банківської діяльності та поширенням фінансових інструментів. Технологічна інтеграція включає

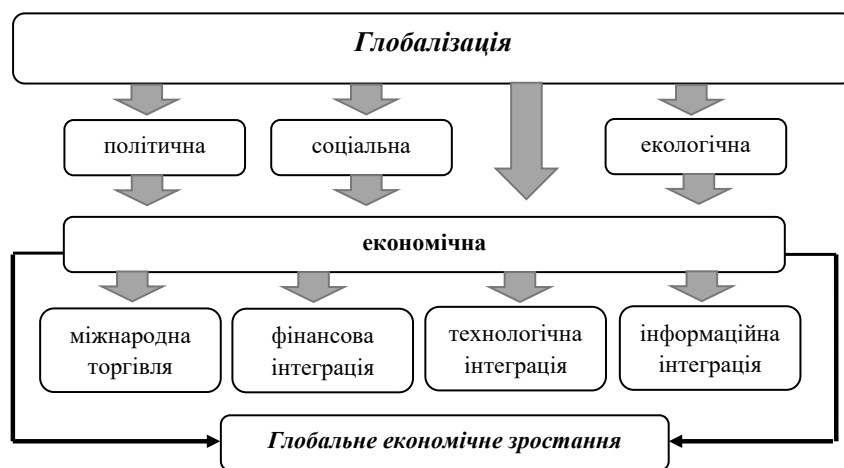

Рис. 1. Складові компоненти глобалізації

Джерело: побудовано автором

налагодження виробничих процесів й інноваційних технологій. Інформаційна інтеграція полягає у наданні широкого доступу до багатьох інформаційних джерел, що підвищує рівень аналітичного забезпечення учасників ринку [4–5].

У працях зарубіжних вчених досить часто можна зустріти виокремлення кількох хвиль глобалізаційних процесів [1; 4]:

- перша хвиля (XV–XVII ст.) була пов’язана з ранніми етапами становлення міжнародної торгівлі, наприклад «Шовкового шляху», масштаби якої були непорівнянні з сучасними;

- друга хвиля (XIX ст.) стала наслідком промислової революції та вдосконалення транспортного сполучення, що прискорило міжнародну торгівлю;

- третя хвиля розпочалась після Другої світової війни і пов’язана із врегулюванням міжнародних валютних і фінансових відносин, заснуванням цілого ряду міжнародних фінансових установ (МВФ, Світового банку), лібералізацією світової торгівлі (ГААТ);

- четверта хвиля (кінець XX ст.) була пов’язана з технологічними досягненнями (інформаційні технології, Інтернет), революційними змінами у комунікаціях, здешевленні міжнародних логістичних поставок, дерегуляції, приватизації та лібералізації торгівлі, підвищенням рівня відкритості ринків, зростанням міжнародних інвестицій;

- п’ята хвиля (поч. XXI ст.) тривала до 20-х років і може бути охарактеризована сучасними досягненнями у сфері цифровізації, посиленням ролі ринків, що розвиваються у глобальній економіці, зокрема Китаю, Індії, Бразилії, збільшенням припливу іноземних інвестицій, зростанням сфери ІТ-послуг та агробізнесу;

Зважаючи на прискорення глобальних змін, вважаємо за доцільне доповнити наступну шосту

хвилю глобалізації (2020-ті роки – до нині), яку можна охарактеризувати подальшим поглибленням цифровізації електронного бізнесу, використанням штучного інтелекту, зростанням геополітичної напруженості, частковою деглобалізацією, відновленням після пандемії.

Враховуючи вище перераховані хвилі глобалізації, необхідно відмітити зростаючий взаємозв’язок національних економік через міжнародну торгівлю, фінансові послуги, виробництво і технології. Виділені хвилі не відбувались лінійно чи рівномірно упродовж історії. Вчені часто зазначають, що фази глобалізації відзначаються розширенням транснаціональної економічної діяльності. Серед основних факторів при дослідженні глобалізації виділяють наступні [1; 4–6]: історичні закономірності, які передбачають встановлення історичних періодів; технологічні чинники, спрямовані на удосконалення зв’язку і логістики та забезпечення зменшення перешкод для транскордонної інтеграції; політичні, які забезпечують інституційну роль і сприяють уніфікації нормативно-правової бази; соціально-економічні, які спрямовані на вирішення соціальних проблем та збереження навколишнього середовища.

Оцінка рівня глобалізації на основі використання індексу відкритості торгівлі, який розраховується як відсоткове співвідношення загальної торгівлі до ВВП, свідчить про зростання торговельних операцій за останні двадцять років, що є наслідком процесів глобалізації та підвищення рівня міжнародної економічної активності (рис. 2) [7].

З огляду на вище вказані дані до 1800-х років спостерігався низький рівень міжнародної торгівлі. У цей період індекс відкритості торгівлі знаходився у межах до 2%. До кінця XIX століття індекс відкритості торгівлі поступово зріс до 17%. Акти-

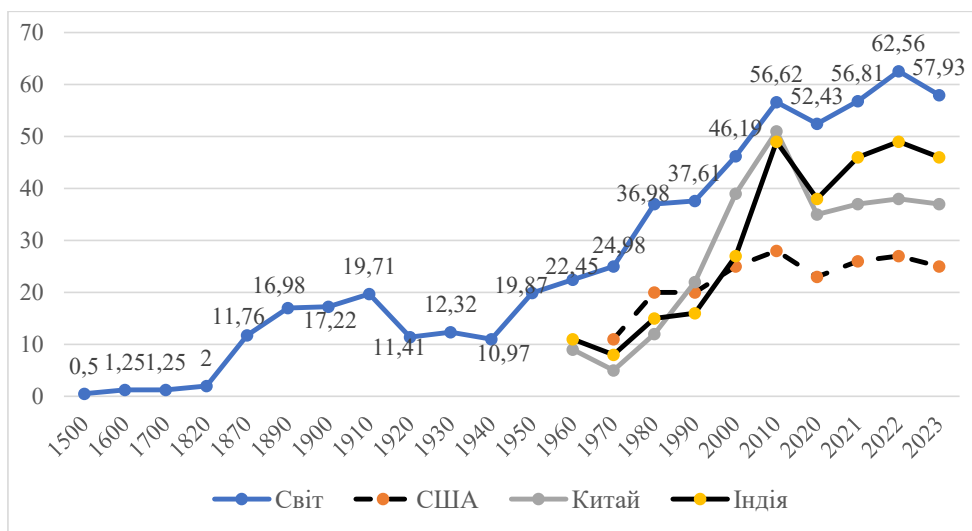

Рис. 2. Зміна індексу відкритості торгівлі у світі, %

Джерело: побудовано на основі [7]

візакція торговельної активності у світі у той час була пов’язана з технологічними досягненнями, які вплинули на помітне зростання показників під час другої хвилі глобалізації. З початком Першої та Другої світової війни показники міжнародної торгівлі значно знизились, що можна простежити у всі міжвоєнні періоди, у тому числі й у 2023 р. внаслідок війни в Україні. Як бачимо, економічна глобалізація посилилась у кінці минулого століття про що свідчить зміна індексу відкритості торгівлі до рівня вище 50 %. В останні роки даний індекс досяг нових значень, зокрема у 2022 р. – 62,56 %, проте у 2023 р. цей показник знизився на 4,63 %.

З метою визначення впливу глобалізації на економіку різних країн світу та визначення рівня їх відкритості застосовується індекс глобалізації КОФ, який був запропонований для розрахунку у Швейцарії А. Дреером і опублікований у 2002 році. Цей індекс базується на трьох основних критеріях для визначення відкритості країн, а саме: економічних, політичних та соціальних показниках (рис. 3) [8].

Найвищий показник індексу глобалізації нині у Швейцарії, Нідерландів та Бельгії – до 90 %. Індекс глобалізації для України становить вище 70 %, що також вказує на значну відкритість вітчизняних ринків [8].

За останнє століття економічна глобалізація суттєво вплинула на показники міжнародної торгівлі, важливою складовою якої являється біржова торгівля деривативними контрактами на організованих товарних ринках. Міжнародні організовані товарні ринки сьогодні представляють собою діяльність понад 80 провідних міжнародних бірж за даними Асоціації ф’ючерсної індустрії. Кількісні показники функціонування міжнародних організованих товарних ринків вказують на значний щорічний приріст в останні роки на фоні приросту світового ВВП (рис. 4) [9–10].

Економічна глобалізація та сучасні інтеграційні процеси на міжнародному рівні забезпечують акумуляцію та перерозподіл інвестиційного капіталу на організованих товарних ринках та ринках капіталу.

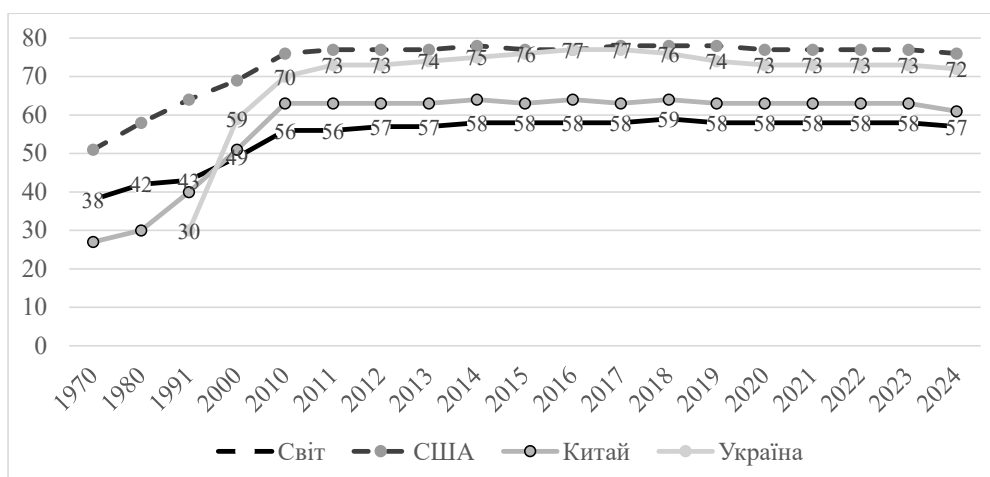

Рис. 3. Індекс глобалізації КОФ у %

Джерело: побудовано на основі [8]

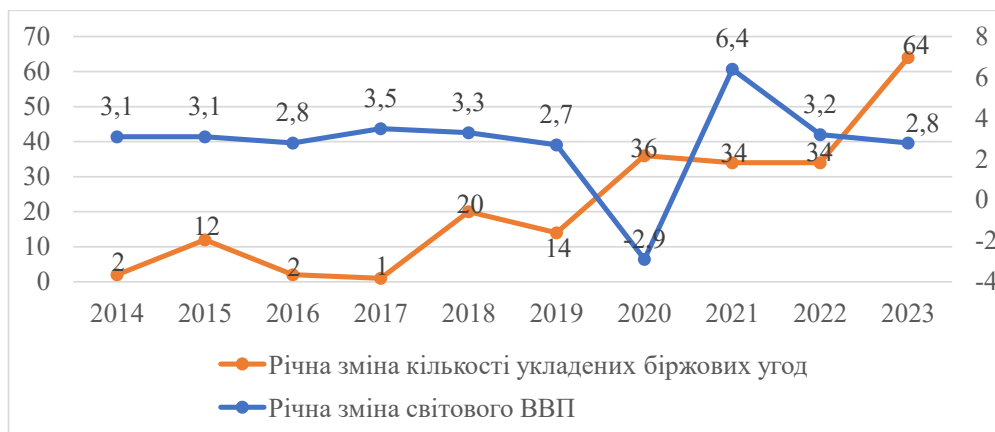

Рис. 4. Річна зміна кількості укладених угод на міжнародних біржах до зміни рівня світового ВВП, %

Джерело: побудовано на основі [9–10]

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Сьогодні аналітичні дослідження впливу глобалізації на функціонування міжнародних організованих товарних ринків носять важливе значення і обов'язково використовуються при здійсненні фундаментального аналізу основних показників торговельної активності та трансферту інвестиційного капіталу. Організована форма торгівлі товарними деривативами відбувається за допомогою використання технології Інтернет-трейдингу, що прискорює їх укладання та забезпечує доступ для вітчизняних учасників до міжнародних бірж.

Міжнародні організовані товарні ринки за допомогою торгівлі деривативними контрактами забезпечують ефективні стратегії управління ціновими ризиками та прогнозування цінової кон'юнктури. За останні десять років можна спостерігати щорічний приріс кількості укладених угод на міжнародних біржах деривативних контрактів, показники яких значно перевищують приріст світового ВВП. Особливо кардинальні зміни можна спостерігати після пандемії та війни в Україні. Така ситуація свідчить про те, що ринкові учасники потребують додаткового захисту від цінових коливань, а також використовують біржовий інструменти у якості інвестиційних активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Levitt, T. (1983). The Globalization of Markets. *Harvard Business Review*, 61 (3), 92–102.
2. Robertson, R. (1987). Globalization Theory and Civilization Analysis. *Comparative Civilizations Review*, 20–30.
3. Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: SAGE Publications Ltd. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446280447>
4. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., & Perraton, J. (1999). *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Political Studies Association Yearbook Series. Stanford University Press, 540 p.
5. Hart, Jeffery A. (1997). Globalization in Question: The International Economy and The Possibilities of Governance, by Paul Hirst and Grahame Thompson. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 4, 2. Available at: <https://www.repository.law.indiana.edu/ijgls/vol4/iss2/11>
6. James, H. (2018). Deglobalization: The Rise of Disembedded Markets. *Annual Review of Financial Economics*, 10, 219–237.
7. Ortiz-Ospina, E., Beltekian, D. & Roser, M. (2024). Trade and Globalization. Available at: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization>
8. KOF Globalisation Index. Available at: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
9. Data Resources. Available at: https://www.fia.org/fia/data-resources?utm_source=FIASWeb&utm_medium=Top
10. World Full Year GDP Growth. Available at: <https://tradingeconomics.com/world/full-year-gdp-growth>

Andrii Maslo, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. **The impact of economic globalization on the development of international organized commodity markets.**

Annotation. The purpose of the research is to determine the impact of economic globalization on the current state of international organized commodity markets. **Methodology of research.** The research used methods of analysis and systematization of theoretical and practical research by foreign scientists on the essence of economic globalization, and also used methods of generalization and abstraction, analytical research. **Findings.** The essence of economic globalization is explained, which is expressed through the characteristics of close interaction and interdependence between national economies, social and cultural spheres of society, as well as in the possibility of increasing the volume of world trade in goods and services, the transfer of investments, innovative technologies, human capital and information flows. It has been established that the processes of globalization occurred in certain stages and depended on many factors related to economic growth in world markets. The main components that reflect globalization processes are: political, social, economic and environmental. A conditional division of globalization into five waves is presented, supplemented by the sixth wave of globalization (2020s-present), which can be characterized by further deepening of the digitalization of e-business, the use of artificial intelligence, increasing geopolitical tensions, partial deglobalization, and recovery from the pandemic. The assessment of the level of globalization based on the use of the trade openness index indicates an increase in trade transactions over the past twenty years, which is a consequence of globalization processes and an increase in the level of international economic activity. **Practical value** of the research lies in the fact that obtained results of the assessment of trade openness indices and globalization indices provide an opportunity to determine the dynamics and impact of economic globalization on the development of international organized commodity markets, and also open up prospects for further scientific research and adaptation of the instruments of international organized commodity markets in domestic practice.

Keywords: economic globalization, organized commodity markets, international exchanges, exchange trading, derivative contracts.